

РОЗДІЛ 12 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 342.97:352 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/114>

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ

FORMATION AND DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES IN PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

**Копотун І.М., д.ю.н., професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник науково дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним правопорушенням
Донецький державний університет внутрішніх справ**

**Тичина Д.М., д.ю.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національна академія внутрішніх справ**

Метою нашого дослідження є теоретичні аспекти формування та розвитку лідерських якостей в управлінні підприємствами. Зокрема, наведено теоретичні обґрунтування, основні результати, висновки та рекомендації, які сприяють вдосконаленню процесу формування та розвитку лідерських якостей в управлінні. Встановлено, що лідерство є одним із найскладніших і багатогранних явищ, яке досліджується протягом багатьох років. У сучасному швидко змінюваному та глобалізованому світі його значення зросло до небачених висот. Проте лідерство продовжує викликати жваві та складні дискусії через свою природу. Це явище є найбільш вивченим, але водночас і найменш зрозумілим у соціальних науках. Управлінська діяльність складається з комплексу дій, які здійснює суб'єкт управління з метою зміни об'єкта управління в заданому напрямку. Професіоналізм у цій сфері передбачає поєднання загальнотеоретичних, спеціальних управлінських та психологічних знань, а також навичок і вмінь, необхідних лідеру для ефективного виконання управлінських завдань та їх корекції. Лідер – це найавторитетніший працівник, призначений адміністративним органом, який володіє рисами соціального та професійного лідера і має повноваження керувати спільною трудовою діяльністю та соціальним розвитком організації. У структурі управління організації лідер є ключовою фігурою управлінського апарату. Професія лідера є складною і вимагає наявності спеціальних знань, навичок та вмінь у сфері управління.

Дослідники вважають, що лідерство можна охарактеризувати як здатність однієї особи впливати на групу людей або спільноту з метою досягнення певних цілей. Ці цілі можуть бути пов'язані з діяльністю підприємства або ж мати особистісний характер, що не завжди збігається з інтересами організації, і можуть мати як соціально-корисний, так і соціально-небезпечний вплив. Лідерство також можна розглядати як стан управлінських відносин, що ґрунтується на раціональному поєднанні різних джерел влади та цілей у конкретній ситуації. Це тип управлінської взаємодії, який забезпечує найбільш ефективне співіснування різноманітних джерел влади, спрямоване на досягнення цілей організації. Лідерство включає реалізацію організаційного керівництва, що охоплює розробку бачення, планування, прийняття рішень, мотивацію, організацію, розвиток, наділення повноваженнями та спрямування діяльності людей на досягнення конкретних цілей.

Зокрема, лідерство є одним із найважливіших елементів будь-якої бізнес-організації, оскільки воно визначає загальний успіх у всіх ключових сферах діяльності та функціях. З'ясовано, що лідерство це керівна роль окремої особи, соціальної групи, партії чи держави; процес внутрішньої самоорганізації та самоврядування групи, який виникає завдяки ініціативі її членів. Передбачає значно більшу відповідальність за досягнення стратегічних цілей, ніж це вимагають загальноприйняті норми. Воно також сприяє постійному розвитку інтелектуальних здібностей, творчого мислення, прогресивної уяви, стратегічного мислення, сильної волі тощо, що дозволяє формувати нові цілі та ідеї для адекватного реагування організації на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Це процес, у якому один лідер впливає на інших або на групу людей. Залежно від масштабу діяльності, виділяють три стилі лідерства: побутове, соціальне та політичне лідерство.

Ключові слова: лідер, лідерство, персонал, кадри, менеджмент, публічне управління, адміністрування, суб'єкт управління.

The purpose of our research is the theoretical aspects of the formation and development of leadership qualities in enterprise management. In particular, theoretical justifications, main results, conclusions and recommendations are given, which contribute to the improvement of the process of formation and development of leadership qualities in management. It has been established that leadership is one of the most complex and multifaceted phenomena that has been studied for many years. In today's rapidly changing and globalized world, its importance has grown to unprecedented heights. However, leadership continues to generate lively and complex debates due to its very nature. This phenomenon is the most studied, but at the same time the least understood in the social sciences. Management activity consists of a set of actions carried out by the management subject in order to change the management object in a given direction. Professionalism in this field involves a combination of general theoretical, special management and psychological knowledge, as well as skills and abilities necessary for a leader to effectively perform management tasks and their correction. A leader is the most authoritative employee appointed by an administrative body who possesses the traits of a social and professional leader and has the authority to manage joint work activities and social development of the organization. In the management structure of the organization, the leader is the key figure of the management apparatus. The profession of a leader is complex and requires special knowledge, skills and abilities in the field of management. Researchers believe that leadership can be characterized as the ability of one person to influence a group of people or a community in order to achieve certain goals. These goals can be related to the company's activities or have a personal nature that does not always coincide with the interests of the organization, and can have both socially beneficial and socially dangerous effects. Leadership can also be considered as a state of managerial relations, which is based on a rational combination of various sources of power and goals in a specific situation. This is a type of management interaction that ensures the most effective coexistence of various sources of power aimed at achieving the organization's goals. Leadership involves the exercise of organizational leadership, which encompasses visioning, planning, decision-making, motivation, organization, development, empowerment, and directing people to achieve specific goals.

In particular, leadership is one of the most important elements of any business organization because it determines the overall success of all key business areas and functions. It was found that leadership is the leading role of an individual, social group, party or state; the process of internal self-organization and self-governance of the group, which arises due to the initiative of its members. Presupposes much greater responsibility for achieving strategic goals than generally accepted norms require. Presupposes much greater responsibility for achieving strategic goals than generally accepted norms require. It also contributes to the constant development of intellectual abilities, creative thinking, progressive imagination, strategic thinking, strong will, etc., which allows forming new goals and ideas for an adequate response of the organization to changes in the external and internal environment. It is a process in which one leader influences others or a group of people. Depending on the scale of activity, three styles of leadership are distinguished: domestic, social and political leadership.

Key words: leader, leadership, personnel, management, public administration, administration, subject of management.

Постановка проблеми. Проблема лідерства стала особливо важливою в останні роки через зміни у функціонуванні організацій. З'явилися нові типи компаній, такі як постіндустріальні, самонавчальні та мережеві. Їх характеризують: підвищена гнучкість, часті зміни в організаційній структурі, акцент на адаптації до зовнішнього середовища, невеликі розміри, а також командний підхід і самоврядування. Це призводить до еволюції поняття лідерства, яке набуває нового змісту в таких організаціях і по-іншому впливає на їх функціонування. Лідер завжди залишається ключовою фігурою в організації, оскільки його особистість, рівень кваліфікації, харизма, принципи, світогляд і персональна відповідальність за результати мають значний вплив. Стиль лідерства також визначає темпи, прибутковість і якість виробництва. Конкурентоспроможність будь-якої організації залежить від здатності лідера ефективно використовувати свої професійні та особистісні ресурси. Відомо, що знайти методи управління, які надихнуть колектив, є складним завданням, що вимагає від лідера не лише професіоналізму, а й лідерських якостей. Тому дослідження формування та розвитку лідерських якостей в управлінні є актуальним і потребує подальшого вивчення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Важливу роль у вивченні питань формування та розвитку лідерських якостей в управлінні відіграють такі науковці: М. П. Горбунов, І. О. Демків, О. М. Долінченко, І. В. Драган, Є. А. Жарик, О. А. Жигулин, Ж. Л. Крисько, О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, А. О. Прочан, О. В. Раєвнева, О. Г. Романовський, А. М. Ткаченко, М. М. Шкільняк, Н. М. Яркіна, О. М. Яценко та інші.

Проте, незважаючи на існування теоретичних аспектів формування лідерства та дослідження міжособистісних зв'язків у підприємствах, недостатньо уваги приділено аналізу напрямків використання лідерських якостей для підвищення ефективності діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Виклики сучасності, які постають перед системою управління соціальними структурами різного масштабу, вказують на те, що для їх подолання необхідні професіоналізм та ефективність управлінських кадрів, а також результативність їхньої діяльності. У цьому контексті особливо важливим є аналіз сутнісних характеристик професіоналізму лідера як особистості. Важливо також дослідити загальні та специфічні властивості понять «лідерство» і «керівництво», які є складовими управлінської діяльності, де різні питання та проблеми вирішуються через вплив на підлеглих [1, с. 115–116].

Дослідження теми лідерства є надзвичайно актуальним у сучасних умовах управлінських процесів і є передумовою для таких аспектів, як: усвідомлення складності та важливості управлінської праці; визнання ключової ролі лідера як організатора командної роботи однодумців, а також успішної діяльності не лише організації, а й окремих членів колективу; розуміння необхідних особистісних і професійних характеристик лідера.

Крім того, актуальність цієї проблеми зумовлена сучасними тенденціями розвитку управління у світі. Основними з них є: посилення соціальної орієнтації управлінських систем на працівників і споживачів; зростання уваги до технологій управлінської праці як основи

її оптимізації та вдосконалення; професіоналізація управлінської діяльності; перехід від прямого впливу на людей до формування мікросередовища, в якому співробітники можуть реалізувати свій потенціал (розвиток організаційної культури); підвищення усвідомлення соціальної значущості управлінської праці; розширення практики «сервісного управління» – інтелектуального обслуговування управлінським апаратом колективної праці та життєдіяльності трудових організацій; інтернаціоналізація теорії та передового досвіду управління [2, с. 135–136].

В управлінській науці є кілька термінів, які безпосередньо пов'язані з даною проблематикою, а саме: «суб'єкт управління», «об'єкт управління», «лідер», «управлінська діяльність», «керівництво», «лідерство», «лідер соціальної організації» та «лідер управління». Розглянемо детально визначення цих термінів.

Суб'єкт управління – це система, яка здійснює управлінський вплив на об'єкт управління. Водночас варто зазначити, що суб'єкт управління також виступає як об'єкт управління для вищих керівників. Об'єкт управління – це керована підсистема (окрема особа або група людей), на яку суб'єкт управління здійснює свій вплив. Лідер – це найавторитетніший працівник, призначений адміністративним органом, який володіє рисами соціального та професійного лідера і має повноваження керувати спільною трудовою діяльністю та соціальним розвитком організації. У структурі управління організації лідер є ключовою фігурою управлінського апарату. Професія лідера є складною і вимагає наявності спеціальних знань, навичок та умінь у сфері управління [3, с. 546–547].

Керівництво – це інтелектуальна та фізична діяльність лідера, спрямована на виконання завдань, які були поставлені перед підлеглими, а також на досягнення визначених цілей. Іншими словами, це мистецтво та професіоналізм у використанні влади, що враховує конкретні управлінські ситуації, включаючи індивідуальні особливості кожної людини та її поточний стан. Управлінська діяльність – це комплекс дій, які здійснює суб'єкт управління з метою зміни об'єкта управління в заданому напрямку. Професіоналізм у цій сфері включає в себе поєднання загально-теоретичних, спеціальних управлінських та психологічних знань, а також навичок і умінь, які необхідні лідеру для ефективного виконання управлінських завдань та їх корекції [3, с. 587–588].

При розгляді питань лідерства важливо спочатку усвідомити суть інституту влади. Влада – це здатність і можливість впливати на поведінку людей або груп через волю, авторитет, право чи примус. Влада лідера полягає в праві управляти кимось або чимось, підкорюючи їх своїй волі. Така влада виникає внаслідок завдань, які постають перед організацією або її структурними підрозділами.

Влада традиційно ділиться на формальну та реальну. Формальна влада – це вплив, що походить від конкретної посадової особи, яка займає офіційне місце в організації. Реальна влада, в свою чергу, визначається авторитетом і впливом, що зумовлені місцем особи в неформальній системі внутрішньоорганізаційних відносин. Ця влада характерна для лідерів неформальних груп, які виникають внаслідок регламентованої або спонтанної активності людей, що вступають у реальні взаємини [4, с. 104–105].

Сучасний лідер підприємства повинен відповідати ряду загальних вимог, які охоплюють широкий спектр

професійних функцій, таких як директор, начальник, лідер, організатор, вихователь, вчитель і наставник. Педагогічна природа діяльності лідера зумовлена необхідністю інтегрувати та поєднувати взаємопов'язані процеси навчання, розвитку та виховання підлеглих, а також забезпечувати якість виробничої діяльності підприємства. Педагогічна діяльність лідера є складною не лише через різноманітність обов'язків і функцій, але й завдяки багатогранності розумових і моральних якостей, які впливають на результати його роботи. Високий рівень професіоналізму у комплексному вирішенні виробничих завдань визначається педагогічною майстерністю, що залежить від розумової та фізичної працездатності кожного спеціаліста [5, с. 201–202].

Педагогічна майстерність є системою прийомів і методів впливу на підлеглих, що охоплює пошук, виявлення та впровадження ефективних засобів, методів і форм навчання та виховання працівників. Як одна з основних умов формування працездатного колективу, педагогічна майстерність вимагає наявності різноманітних якостей, здібностей, знань, умінь і навичок, а також глибокого розуміння всебічних завдань підприємства.

Серед ключових умінь лідера можна виділити здатність організовувати виробничий процес, обирати адекватні виховні засоби та методи, здійснювати значний вплив на підлеглих, встановлювати правильні взаємини в колективі, формувати мотивацію та інтерес до професійної діяльності, а також визначати і діагностувати рівень кваліфікації працівників і прогнозувати їх подальший професійний розвиток [6, с. 95–96].

Лідерство є одним із найважливіших аспектів будь-якої бізнес-організації, оскільки воно визначає загальний успіх конкретної організації у всіх ключових видах діяльності та функціях. Коли бізнес не досягає своїх ключових цілей, провину за це несе керівництво або вище керівництво, а коли організація перемагає у своїх спільних операціях та функціях, успіх приписується керівництву. Таким чином, успіх чи невдача будь-якої бізнес-організації, групи, спільноти чи уряду залежить від лідерства, що застосовується у функціональних можливостях конкретної організації. Ефективне керівництво призводить до успіху, стійкості, розвитку та зростання груп чи організацій. Крім того, погані або погані стилі та підходи керівництва призводять до невдачі бізнес-організацій та груп у досягненні своїх ключових цілей [7, с. 32].

Варто підкреслити, що лідерство в публічному управлінні охоплює: керівну роль окремої особи, соціальної групи, партії чи держави; процеси внутрішньої самоорганізації та самоврядування групи, які зумовлені ініціативою її членів. Лідерство передбачає значно більшу відповідальність за досягнення стратегічних цілей, ніж це вимагають загальноприйняті норми. Воно також сприяє постійному розвитку інтелектуальних здібностей, творчого мислення, прогресивної уяви, стратегічного мислення, сильної волі тощо, що дозволяє генерувати нові цілі та ідеї для адекватного реагування організації на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі; це процес, у якому один лідер впливає на інших або на групу людей. З точки зору масштабів діяльності виділяють три стилі лідерства: побутове лідерство – у шкільних, товариських компаніях, студентських групах, у сім'ї; соціальне лідерство – в організаціях, підрозділах, колективах, у громадських рухах; політичне лідерство – державні та політичні діячі [8, с. 141–142].

У сучасній літературі існує безліч різних підходів до розуміння сутності цього явища. На думку дослідників, лідерство можна визначити як здатність однієї особи впливати на групу людей або спільноту для досягнення певних цілей. Ці цілі можуть відповідати меті діяльності підприємства або бути особистісними, що не завжди співпадає з інтересами організації, і може мати

як соціально-корисний, так і соціально-небезпечний характер. Лідерство також можна розглядати як стан управлінських відносин, що базується на раціональному поєднанні різних джерел влади та цілей у конкретній ситуації. Це тип управлінської взаємодії, який забезпечує найбільш ефективне співіснування різноманітних джерел влади, спрямоване на досягнення цілей організації. Лідерство включає в себе реалізацію організаційного керівництва, що охоплює розробку бачення, планування, прийняття рішень, мотивацію, організацію, розвиток, наділення повноваженнями та спрямування діяльності людей на досягнення конкретних цілей [9, с. 133].

Отже, в сучасних умовах діяльності лідерів повинна поєднувати організаційно-економічні, виробничо-технічні та соціально-психологічні аспекти. Щоб лідер міг ефективно керувати людьми, важливо вміти знаходити підхід як до колективу в цілому, так і до кожного окремого члена цього колективу. Індивідуальний підхід буде результативним лише тоді, коли лідер розумітиме основи психології та управлінських процесів, а також зможе оцінити свої власні психологічні особливості.

У XIX ст. дослідження лідерства зосереджувалися на вроджених характеристиках лідерів, а також на виявленні рис особистості та інших якостей, притаманних ефективним лідерам. Основна ідея теорії великої людини полягає в тому, що лідерами народжуються, а не стають чи вчаться. Іншими словами, лише деякі, дуже рідкісні особи мають унікальні характеристики, які дозволяють їм бути ефективними лідерами і досягати величчя за задумом природи.

Лідерство є одним із найскладніших і багатогранних явищ. Його досліджували протягом багатьох років, і в сучасному швидко змінюваному та все більш глобалізованому світі його значення зросло як ніколи раніше. Проте лідерство продовжує викликати захоплюючі та складні дискусії через свою складність. Це явище є найбільш вивченим, але водночас і найменш зрозумілим у соціальних науках. Ефективне лідерство вважається ключовим фактором успіху будь-якої організації. Насправді спостерігається зміщення в бік визнання важливості людського капіталу та управління організацією. Лідерів зазвичай сприймають як провідців і стратегів, тоді як менеджери займаються моніторингом і контролем ефективності, підтримуючи порядок і стабільність у організації [10, с. 431–432].

Варто підкреслити, що теорія лідерства є динамічним явищем, яке продовжує еволюціонувати з часом. Протягом багатьох років її активно досліджували, внаслідок чого виникло кілька теорій. Традиційні теорії лідерства, зокрема теорія великої людини, стверджують, що лідери народжуються з певними властивостями, які роблять їх здатними до управління. Ця теорія поступово трансформувалася, вказуючи на те, що лідерами можна як народитися, так і стати, і для ефективного лідерства потрібна комбінація різних характеристик.

Далі з'явилася поведінкова теорія, яка акцентувала увагу на діях лідера, а не на його особистісних рисах. Згодом було визнано, що певні фактори навколишнього середовища також мають значення, що призвело до включення непередбачуваних і ситуаційних теорій. Сучасна епоха передбачає перехід від акценту на лідерах та їх атрибутах до вивчення складних і безперервних взаємодій між лідером, послідовниками та ситуацією. Серед нових теорій виділяються загальне, колективне і спільне лідерство, а також інклюзивне лідерство. Окрім того, виникло лідерство комплексності, яке зосереджується на системному підході в організації [11, с. 201].

Дослідження історичного розвитку теорій лідерства надає важливу перспективу та контекст для оцінки складності цієї теми. Кожна теорія має свої сильні та слабкі сторони, і жодна з них не може повністю розкрити всі аспекти лідерства. У сучасному складному, динамічному та глоба-

лізованому світі організації постійно стикаються зі змінами та невизначеністю, що робить традиційні ієрархічні погляди на лідерство менш актуальними. Це призвело до зміщення акценту з характеристик і поведінки лідерів на більш системний підхід, який розглядає лідерство як колективний соціальний процес, що є результатом взаємодії багатьох факторів. В результаті були сформульовані нові теорії лідерства, які намагаються впоратися з новими реаліями організацій та бізнесу, що призвело до появи нових і більш актуальних визначень лідера, послідовника та ситуації.

Варто підкреслити, що історичний розвиток теорії лідерства охоплює чотири основні етапи: риси, поведінкове, ситуаційне та нове лідерство. Спочатку акцент робився на природжених лідерах і визначенні характеристик ефективного лідера. Потім з'явилася поведінкова теорія, яка зосередилася на діях лідера. Ситуаційні та умовні теорії, в свою чергу, стверджують, що найефективніший стиль лідерства залежить від конкретного контексту. Ці традиційні теорії лідерства частково відповідають на питання про лідерство, але жодна з них не надає вичерпної відповіді. Згодом виникли нові теорії лідерства, які враховують додаткові фактори, застосовують більш системний підхід і визнають багатогранність та складність сучасного світу, а також важливість наслідування ефективного лідерства [8, с. 157–158].

Отже, дослідження історичного розвитку теорій лідерства надає важливу перспективу та контекст для оцінки складності цієї теми. Кожна теорія має свої сильні та слабкі сторони, і, здавалося б, пропонує часткові відповіді на загадку лідерства. У сучасному складному, динамічному та глобалізованому світі організації постійно стикаються зі змінами та невизначеністю, і жодна з теорій не змогла вирішити всі питання, пов'язані з лідерством. Багато людей вважають традиційні ієрархічні підходи до лідерства менш актуальними в умовах сучасності. Це призвело до зміщення акценту з характеристик та поведінки лідерів на більш системний підхід, який розглядає лідерство як колективний соціальний процес, що виникає внаслідок взаємодії численних факторів. Як результат, були розроблені нові теорії лідерства, які намагаються впоратися з новими реаліями організацій та бізнесу, що призвело до формування нових і більш адекватних визначень лідера, послідовника та ситуації.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене варто наголосити, що сьогодні існує безліч різних підходів до розуміння сутності лідерства, не виключенням стало й кадровий менеджмент та сучасні технології роботи з персоналом в контексті публічного управління й адміністрування. Дослідники вважають, що лідерство можна охарактеризувати як здатність однієї особи впливати на групу людей або спільноту з метою досягнення певних цілей. Ці цілі можуть бути пов'язані з діяльністю підприємства або ж

мати особистісний характер, що не завжди збігається з інтересами організації, і можуть мати як соціально-корисний, так і соціально-небезпечний вплив. Лідерство також можна розглядати як стан управлінських відносин, що ґрунтується на раціональному поєднанні різних джерел влади та цілей у конкретній ситуації. Це тип управлінської взаємодії, який забезпечує найбільш ефективне співіснування різноманітних джерел влади, спрямоване на досягнення цілей організації. Лідерство включає реалізацію організаційного керівництва, що охоплює розробку бачення, планування, прийняття рішень, мотивацію, організацію, розвиток, наділення повноваженнями та спрямування діяльності людей на досягнення конкретних цілей.

Зокрема, лідерство є одним із найважливіших елементів будь-якої бізнес-організації, оскільки воно визначає загальний успіх у всіх ключових сферах діяльності та функціях. З'ясовано, що лідерство це керівна роль окремої особи, соціальної групи, партії чи держави; процес внутрішньої самоорганізації та самоврядування групи, який виникає завдяки ініціативі її членів. Передбачає значно більшу відповідальність за досягнення стратегічних цілей, ніж це вимагають загальноприйняті норми. Воно також сприяє постійному розвитку інтелектуальних здібностей, творчого мислення, прогресивної уяви, стратегічного мислення, сильної волі тощо, що дозволяє формувати нові цілі та ідеї для адекватного реагування організації на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі. Це процес, у якому один лідер впливає на інших або на групу людей. Залежно від масштабу діяльності, виділяють три стилі лідерства: побутове, соціальне та політичне лідерство.

Лідерство визнано одним із найскладніших і багатогранних явищ, яке досліджується протягом тривалого часу. У сучасному світі, що швидко змінюється та глобалізується, його значення досягло небачених висот. Однак, незважаючи на це, лідерство продовжує викликати активні та складні дискусії через свою природу. Це явище є одним з найбільш вивчених, але водночас і найменш зрозумілих у соціальних науках. Управлінська діяльність складається з комплексу дій, які виконує суб'єкт управління з метою зміни об'єкта управління в певному напрямку. Професіоналізм у цій сфері передбачає поєднання загальнотеоретичних, спеціальних управлінських і психологічних знань, а також навичок і вмінь, необхідних лідеру для ефективного виконання управлінських завдань і їх корекції. Лідер – це найавторитетніший працівник, призначений адміністративним органом, який має риси соціального та професійного лідера і наділений повноваженнями керувати спільною трудовою діяльністю та соціальним розвитком організації. У структурі управління організації лідер є центральною фігурою управлінського апарату. Професія лідера є складною і вимагає наявності спеціальних знань, навичок і вмінь у сфері управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жигулін О. А. Ефективність методів управління підприємством у ринковій економіці: монографія. Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2019. 301 с.
2. Ткаченко А. М. Стратегічні напрямки удосконалення управління персоналом: монографія. Запоріжжя, 2018. 234 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: «Перун», 2009. 1736 с.
4. Шкільняк М. М., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: навч. посіб. Тернопіль: Крок, 2017. 252 с.
5. Яевнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2016. 496 с.
6. Романовський О. Г. Лідерські якості в професійній діяльності. Харків: НТУ «ХПІ», 2017. 143 с.
7. Прочан А. О. Значущість лідерських якостей менеджера як запорука позитивних змін на підприємстві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична*. 2022. Вип. 32. С. 31–36.
8. Яценко О. М., Горбунов М. П. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки: монографія. Харків, 2018. 250 с.
9. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти). *Держава та регіони*. 2018. № 1 (76). С. 130–136.
10. Драган І. В., Долінченко О. М. Сутність лідерства та забезпечення лідерської ефективності в системі публічного управління. *Publ. upr. reg. rozvit.* 2022. № 16. С. 427–442.
11. Жарик Є. А. Трансформаційне лідерство як запорука успішного управління змінами. *Молодий вчений*. 2018. № 6 (58). С. 200–203.